

Van'ın Değerli İş İnsanları, Sayın TÜRKONFED Başkanı, Sayın DOĞUSİFED Başkanı ve Üyeleri, Sayın Van Ticaret ve Sanayi Odası Başkanı, Dostluk Grubu'nun Sayın Başkanı ve Üyeleri, Sayın Basın Mensupları,

Bugün TÜSİAD Yönetim Kurulu olarak Van'da, ülkemizin bu güzel kentinde sizlerle birlikte olmaktan büyük mutluluk duyuyoruz. Her yıl, TÜSİAD Yönetim Kurulu toplantılarının bir tanesini ülkemizin farklı bir kentinde topluyoruz. Bugün de Van'da siz değerli iş insanları ile bir araya gelerek karşılıklı görüş alışverişinde bulunmak istedik. Van'ı daha önce de pek çok kez ziyaret ettim.

Çok etkileyici kültürel, tarihi ve doğal hazineleri ve konuksever ve girişimci insanları ile ülkemizin kıymetli kentlerinden biri. TÜSİAD'ın Van'da çok değerli üyeleri var, ayrıca DOĞUSİFED'i destekleyen bir üyesi olarak bölgenin kalkınma çalışmalarına destek vermeye çalışıyoruz. Bu sebeple, kendimizi misafir gibi değil evimize gelmiş gibi hissettiğimizi de ifade etmek isterim.

Van'ın Değerli İş İnsanları,

Kentimiz %65'i 0-29 yaş grubunda olan nüfusu ile genç nüfus açısından Türkiye ortalamasının üzerinde. Eğitim başarı sıralamasına baktığımızda ise, Van ili Türkiye'de 75. sırada.

Bu iki veri bize gençlerimize yönelik atılacak çok fazla adım olduğunu gösteriyor. Bugün zaten Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi'nde TÜSİAD'ın Bu Gençlikte İş Var projesi kapsamında gençlerimizle bir araya geliyoruz. Onların girişimcilik alanındaki potansiyellerini harekete geçirmek istiyoruz. Gençlerimizin nitelikli ve çağın gereklerine uygun eğitim alması, geleceğin mesleklerine hazırlanması, aynı zamanda girişimcilik potansiyellerinin güçlendirilmesinin kent iş dünyasının da her daim gündeminde olması gerektiğini düşünüyoruz.

Değerli Konuklar,

Küresel dinamikler değişiyor. Bilgiye hızla ulaşıyor; veri hızla derinleşiyor; tüketici tercihleri çeşitleniyor ve bunlara bağlı olarak beklentiler hızla artıyor. Daha çevre dostu olanı, daha az doğal kaynak kullananı talep eden bir dünya var ve ekonomiler buna kayıtsız kalamıyor. İş dünyası için de, bu dinamikleri dikkate alan iş modellerini hızla geliştirmeleri artık kaçınılmaz. Üretim ve hizmet süreçlerinin dijitalleşmesinde kaydedilecek ivme rekabet avantajının en belirleyici bileşeni oluyor. Tüm bu süreci bütüncül değerlendirdiğimizde hem teknolojiyi üretim sistemine entegre etmemiz hem de teknolojiyi ülkemizde üretmemiz gerekliliğini net bir şekilde görüyoruz. Diğer yandan, ekonomimizde zorluklar devam ediyor. Geçen yıl başlayan ekonomik daralma nedeniyle işsizlik oranı yüksek, talep koşulları zayıf. İhracatımızda da maalesef küresel duraklama nedeniyle bir yavaşlama hissediliyor. Ekonomiye güven henüz zayıf ve yatırım iştahı son derece düşük. Bu yılı sifıra yakın bir büyümeyle kapatacağız. Önümüzdeki yıl finansman maliyetlerindeki gerilemenin talebi bir miktar olumlu etkileyebileceğini düşünüyoruz. Ancak krizin altında yatan asıl nedenleri ortadan kaldırmadan yüksek büyüme oranlarına tekrar dönmemiz mümkün görünmüyor.

Van'a baktığımızda, işgücüne katılım oranları düşük, işsizlik oranının ise ülke ortalamasından hayli yüksek olduğunu görüyoruz. İldeki genel ekonomik faaliyetin asıl odakları olan tarım ve hayvancılık dışarıda

birakıldığında, kentsel nüfus arasındaki işsizlik oranının çok daha dramatik boyutlarda olduğu görülüyor. Van’da, dış ticaret ve turizm, sınır kenti olması nedeniyle öne çıkıyor. Coğrafi konumu sonucu İran, Irak, Ermenistan ve Azerbaycan ile yakın olması çok büyük potansiyel getiriyor. Bu potansiyelin kullanılabilmesi için büyük çaba göstermeliyiz.

Bildiğiniz üzere hafta başında her sene Ekim ayı içinde yayınlanan ve gelecek 3 yılı için makro ekonomik tahminleri ve ilgili yapısal uyum politika ve önlemlerini içeren Orta Vadeli Plan, yeni ismi ile YEP kamuoyu ile paylaşıldı.

Geleceği tahmin etmek hepimiz için zor. Çok ciddi dalgalanmalardan geçtikten sonra; bu tür programların özel sektöre yön veren bir yapıya kavuşabilmesi, yatırım ortamına güven verebilmesi için, sapmaları minimize edecek yan adımları ve detaylı planları da görmek isteriz. İş dünyası yatırım yaparken orta ve uzun vadeye odaklanır. Yatırımlarını artırabilmek için istikrar ve güvene ihtiyaç duyar.

YEP’de öngörülen 2020-22 dönemi milli gelir büyümesi, Türkiye potansiyel büyümesi civarında aynı zamanda beklentilerin üzerinde, yüzde 5 olarak öngörülmüş. Bu büyümeyi elde etmek için doğal olarak yine yüzde 10’lar düzeyinde özel sektör yatırımları öngörülmüş.

İç ve dış talep; yatırım iştahını tetikleyecek durumda değil. Dış talep açısından, en büyük pazarımız olan Avrupa’dan gelen emareler iç açıcı değil. Dünyanın kalan bölgeleri açısından da dış ticarete büyüme beklenmiyor.

Elbette iç talep toparlandıkça yatırım iştahı da artacaktır. Ancak bu toparlanma belli şartlar altında ve daha uzun bir zaman dilimine yayılacaktır.

Programda belirtildiği gibi güçlü bir iç talep ve büyüme geri geldiği durumda cari açığımızın da aynı anda düşmesi oldukça zordur. Burada yapısal bir dönüşümü gerçekleştirmek daha uzun bir zaman ve reformların kararlılıkla gerçekleştirilmesini gerektirir.

Sonuç olarak YEP’in hedeflerine nasıl ulaşılaacağı konusunu çalışmamız gerekiyor. Elbette YEP’te bazı yapısal reform alanları tespit edilmiş durumda. Bu yapısal önlemlerin önceliklendirilmesi çok önemli. Hangi reform, hangi makro değişkeni nasıl etkileyecektir? Hangi reform nispeten daha önemli ve önceliklidir? Bunu iyi anlamamız gerekiyor.

Belki de önümüzdeki günlerde, STK’ların da katılımıyla bir “yapısal reform önceliklendirilmesi” çalışması yapılır ve gerçekten çok yararlı olur.

Yapısal reformlar asla gecikmemeli. Önceki yıllarda da programlarda güzel hedefler görmüştük. Maalesef yapısal tedbirler geciktiğinde bu hedeflere ulaşmak mümkün olmuyor. Sürdürülebilir kaliteli büyüme için eğitim, vergi ve işgücü piyasası reformlarını çok önemsiyoruz. Yeni programda yargı reformuna da yer verilmesi sevindiricidir. Yargıda uzmanlaşma ve hız önemlidir. Ancak yargı bağımsızlığının olmadığı durumda adaletten bahsetmek mümkün değildir. Her şeyden önce yargı bağımsızlığını güçlendirecek adımların atılmasını bekliyoruz.

Diğer yandan borç yükümüz ve borcun yönetimi konusuna da özel olarak değinmek gerekiyor, zira YEP'in başarısı bu alanın da iyi yönetilmesine bağlı.

Mevcut koşullarda birikmiş finansal sorunlarımız büyüme üzerinde baskı yaratmaya devam edecek. Küresel koşullar ucuz finansmanı desteklediği ölçüde sorun yokmuş gibi görülse de geçmiş yıllarda kurda görülen yüksek artış şirket bilançolarında önemli oranda hasar yarattı. Bu hasarı taşıyarak devam etmek çok maliyetli ve sürdürülemez. Ülkemizin döviz cinsinden yüksek miktarda borcu var. Yeni Ekonomi Programımızın açıklandığı gün bir veri daha açıklandı: Özel sektör ve kamunun toplam dış borcu milli gelirin %61,9'una ulaştı. En son 2001 krizinde %56'yı görmüştük.

Geçtiğimiz 4 yılda doların değeri TL'ye kıyasla 2,5 kat arttı. Geri ödenebilir durumdaki pek çok kredi bu nedenle ödenemez hale geldi. Bankalar mümkün olduğunca bu borçları yeniden yapılandırıyorlar. Ancak bu sefer de taze kredilere, ekonominin sağlıklı alanlarına kredi akışı yavaşlıyor. Kaynaklar sorunlu kredilerde kilitli kalıyor. Bu sorunu çözmeden ne şirketlerin yeni yatırım yapabilmesi ne de bankaların büyük oranda yeni kredi verebilmesi mümkün değil. Geçtiğimiz yıl yaşadığımız tam olarak buydu. Bugün reel sektörde güven hala zayıf. Şirketler birbirlerine vade açmaktan dahi çekiniyorlar.

Önümüzdeki dönemde yatırımları artırmak, güveni sağlamak için sorunlu kredileri sistemden temizlemek gerekiyor. Bu kolay bir iş değil. Ancak bunu ilk yapan Türkiye olmayacak. Bizim gibi gelişmekte olan hatta gelişmiş ülkeler bu sorunları yaşadı. Çözüm için çeşitli alternatif yöntemler var. Ama hepsinin başlangıç noktası aynı. Şeffaf ve güvenilir bir şekilde analizlerin yapılması ve taraflarca ortaya çıkacak maliyetin bölüşümünün yapılması. Burada "ahlaki çöküntü"ye neden olmayacak bir çözüm en idealidir. Riskini iyi hesaplayan ve tedbirini alanla, hesapsız bir şekilde risk alanın ayırımının iyi yapılması gerekir. Sistemde bugün önemli ölçüde sağlıksız borç var, bunlar kredi kanalının verimli işlemesine engel oluyorlar. Son dönemde 46 milyar TL'lik kredinin aslında sorunlu olduğu ve takibe alınması gerektiği açıklandı. Piyasalar tarafından çok olumlu karşılanan benzer açıklamalar devam edebilir mi? Bu konuda daha fazla şeffaflığa ihtiyacımız var.

ABD ve Avrupa'da parasal genişlemeye tekrar gidilmesi bize kırılma noktalarımızla baş etmek için zaman tanıyor. Borç yükünü hafifletme ve maliyetini düşürme fırsatı veriyor. Şeffaflık konusunda daha fazla cesaret isteyen adımları da atabiliriz bu dönemde. Enflasyonla mücadeleye devam etmeli, fiyat istikrarını mutlaka sağlamalıyız. Reform gündemine hız vererek ve güveni artıracak adımlar atarak, doğrudan yatırımları tekrar çekecek bir ortam yaratabiliriz.

Değerli İş İnsanları,

Bölgesel kalkınma ve ülkenin tümünde yatırım ortamının iyileştirilmesinde yerel yönetimlerin rolü çok önemlidir. Yerel demokrasinin hayata geçmesinde tüm aktörlerin sorumluluğu vardır. Ülkemizin yaşadığı tüm olumsuzluklara ve güvenlik sorunlarına rağmen sorunlarımızı demokratik çerçevede içerisinde özgürlükleri kısıtlamadan çözüme kapasitesine sahibiz. Özgürlükler kısıtlandığında güvenlik sorunlarının da derinleştiğine şahit oluyoruz. Bizim için özgürlüklerle güvenlik arasında bir çelişki yok. Tersine özgürlük alanlarının genişlemesi şiddet eğilimini azaltır, diyalog yoluyla sorunların çözümünü kolaylaştırır.

Aynı çerçevede, Belediye başkanlığı veya benzeri seçimle gelinen bir kamusal görevin hem hukuk devleti kuralları çerçevesinde denetimi, hem de demokratik meşruiyetine saygı önemlidir. Demokrasi de, ülkedeki güven unsurunun tam olarak sağlanması da bunu gerektirir.

Tüm çalışmalar demokrasi alanında ilerleme kaydeden ülkelerin gelişmiş ülke ligine daha kolay atladıklarını gösteriyor. Yalnızca ekonomide değil, temel hak ve özgürlükler, ifade özgürlüğü, basın özgürlüğü, insan hakları gibi konularda da ilerleme kaydetmek zorundayız.

Özgürlük alanlarının genişlemesi, insanların düşündüklerini özgürce ve korkmadan söyleyebilmesi yaratıcı ve eleştirel düşüncenin gelişebilmesi için şarttır. Gelişmiş ülke kategorisine geçebilmek için önemli hedeflerimizden biri artık ülkemizde demokrasi ve hukuk devletinin tartışma konusu edilemeyecek bir düzeye getirilmesi olmalıdır. Bu çerçevede, içerde ve dışarda ülkemize, kurumlarımıza ve demokrasimize güveni artırmak ekonomimizi de güçlendirecektir.

O zaman yatırım ortamı da iyileşecek, iş insanları olarak işlerimize, rekabet gücümüze odaklanabileceğiz, istihdam yaratabileceğiz. Aynı doğrultuda, ülkemizin 21. yüzyılda küresel rekabeti gücü için elzem olan Avrupa Birliği süreci ve çağa uygun bir gümrük birliği anlaşması güncellenmesi de mümkün olacaktır. Türkiye hem Avrupa siyasal ve ekonomik sistemi içinde yer alan, hem de bir Avrasya merkez olarak yükselen bir ülke olmayı başardıkça dünyada güçlü bir demokrasi ve ekonomi ve teknoloji ve sosyal kalkınma ülkesi olacaktır. Van da coğrafi konumunu ve ekonomik potansiyeli ile bu yönde bir Türkiye vizyonunun, 21. yüzyılda güçlü bir Türkiye hikayesinin dinamizm kaynaklarından biri olmayı hak etmektedir.

Değerli Konuklar,

Konuşmama son verirken, bugün TÜSİAD Yönetim Kurulu olarak Van'da sizlerle birlikte olmaktan duyduğumuz memnuniyeti bir kez daha dile getirmek isterim. Sıcak konukseverlikleri için federasyonumuz DOĞUSİFED'e ve Dostluk Grubu'na tekrar çok teşekkür ederiz.